

Landskap: Småland Upptecknat av: Carl Wiking
 Härad: Uppvidinge Adress: Fuvåkra, Kvåkersås
 Socken: Mghult Berättat av: Susanna Carlavärdsson
 Uppteckningsår: 1942 Född år 1800 i Mghults sn

Beskrivning av det fordonstima
 Mghult

(tecknat s. 26.)

ACC. N:R. M. 8140

Landskap: Småland. Upptecknat av: Carl Wikberg
 Härad: Elfsvidinge. Adress: Furåkra, "Kråksvika".
 Socken: Elghult. Berättat av: Susanna Erlanddotter m. f.
 Uppteckningsår: 1942. Född år 1800 i Elghult socken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Elfsvidingens berättelse för
till Småland.

Vol: 1.

Sidor: 1 — 25.

Härigen 1. Blå bekräft.

OBS! Noga! Åtskilligt i dessa uppteck-
ningar är sägner av min mormor;
men jag har samlat mycket
från olika sagesmän, waden
jag och Ber på stå, samt sagobes-
kräftare Kihammans med annan
Bemärla.

Skriv endast på denna sida!

1.)
Länge har jag tänkt skriva nå-
got om min hembydssocken Älgshult,
men detta har näst kvartstid
nu. Fastän jag utflyttat till Kräks-
måla sen 1918. så är jag född
och prästad i Älgshult och har
varit kyrkostyrelsen där cirka 44
år, sådan jag väl känner till den
socken då min barndansvagn
stopp. — Älgshults sockengrän-
ser äro "fiskeda, Fagerhult, Kräks-
måla, Bräckebo, Helleberga och
Lenhanda. Det är en mycket stor
socken, som omfattar 38,57 kvadrat-
kilometer. Folkmängden är något
över 5,000. Älgshult säges fått sitt
namn efter en skog "Älgshultet",
som var belägen rungefär där kyr-
gården

2.)

ACC. N:R. M. 8140:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kan nu är. I kyrkoböcker från 1600-
talet kallas socknen "Helghult." men
om Helghult varit så tidigt befolkad,
att den stått i förbindelse med det
"Hedniska helig" är värt att bestämm-
na; d. v. s. Helghult skulle varit ett
hedniskt offerställe. Det finnes skäl,
som tala både mot och med, att
denna skogsbygd varit så tidigt
befolkad att den kunnat bli en
ställe för hednisk offerkultur.
Obs! Men å andra sidan talar Tex.
Godset Haugård till förmån för
den bemälda hednakulten. "Hoo-
gård" kan gott vara härlett av "Hed-
nahus" (Hednisk offerplats) där-
om dock Häglärde själva måge
forska och läsa. Socknen synes
folkt!

3)
 mig vara fattig på forminnen. I
 jorden hittade gamla föremål fin-
 nas några präie Byarna Fräseke,
 Fägraskog, Botillsboda, Lundby, Ha-
 hult och Ydeboast.* Socknen har först
 befolkats långt återan. Kyrkoby-
 kerna gå in till längre tid än
 nägot 280. år. Men det har blivit
 mig sagt att i gamla medeltids-hand-
 lingar sockennamnet skrivs "Elgia-
 hult" detta (1304) och "Elghulta" (1406). Detta
 stöder ut förklaringen "Helghult."
 Obs! Få vi fra på min mormors suran-
 nas utsaga, så skulle man omkring
 1170. sökt bygga socknens första
 kyrka på "Hahultslätt". Men vad,
 som byggdes om dagarna blev ut-
 rivet av Nöysiska makter på nåt-
 * Det. Detta forusaker förvaras i Smålands museum. } 1841

4.)
terna. Men följande det gamla, kända,
sättet att utforska en kyrkby, var
området ej var i "Vätternas" äga, så
okade man ett par villingor och
band ett av kyrkans timmer vid ~~det~~
så timret kläpade. Sen fingo ar-
na gå vart dom ville, och gingo
dom 1/2 mil norr ut in i "Rågskallet",
och där byggdes kyrkan. Obs! Enligt en
annan sägen tros sockennamnet
Rågskall härleda därav att man i
bemälda hult pängade en späd
Elgkalv och nergrävde honom levande
i i kyrkplanen, så vart hans "su-
deväsen" kyrkans skyddande. "Det be-
kanta namnet "Kyrkogrim" talar för
att sådan vantra existerat. - Under
stenåldern forde Rågskallsocken

(Ulmus k. 53)

5.)
varit till största delen täckta av skog,
som våra befolkade gles utmed
Åsterån och vissa insjöar, vilka va-
ra rika på fisk liksom skogarna
på vilt, och längre fram i tiden
funna förvissat "Baltage" en till-
flyktsort i dessa vildemarker.

Vad bynamnen i Åghult lära
oss om sin ålder.

Bebyggelsen av Åghult torde in-
tel ett förrän tidigast under d.n.k.
"Vikingatiden." Obs! Sack med vissa
enskaka undantag. Obs! Obs! Ett
15-tal bynamn sluta på hult p. ex.
Åghult, Krakshult, Kohult, Gädeshult, m. f.
9^a bynamn sluta på topp p. ex. Krak-
topp, Smedstopp, Brandstopp, m. f.
Förth.

6.)

ACC. N.R. M. 8140:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3. byanam på Ryd, 8. byanam på Mä-
la t.ex. Mrahdmåla, Hättemåla,
o.s.v. 4. byanam sluta på Skru, t.ex.
Hoaskru m.f. Så ha vi byanam
som sluta på Gård t.ex. Hovgård, Båna-
gård o.s.v. Byanam som sluta på Boda.
t.ex. Botilaboda, Björkeboda o.s.v. På Råd,
t.ex. Hällekärr o.s.v. På Råst t.ex. Östra Rås,
södra Rås. Tröl t.ex. Pikaböl, som torde
härleda sig av friga och bol-(äng) Måra pi-
gan (eller pigorna) på ängen. På Skog,
t.ex. Blåtskog m.f. — De flesta av des-
sa byar hava troligen uppkäckt fi-
den 1000-1500. Oli' du de nu uppräknat-
de byanamnen, så betyder kull=(Löv-
skog.) Torp=(upflyttad gård eller torp,
som uppkäckt sin gård.) Måla tyder
på Nyadling, som uppläts på viska o.s.v.

Torsh.

Byanammets sken t.ex. Hoaskruus hos
betyd gård eller gårdarna i Salgänger
mellan åsarna. Räst t.ex. Östra-Räst hos
betyda skogskärr och bet s.v. s. gårdar
av ängar och härr o. s. v. — Oles! Bynamn,
som slut på By ha vi inga av
äldrigt datum i Högshultssocknen.
"Högshultsby" hette in i meddelarens
oppväxtår "Gamla Högshult och närmast
kyrkan Högshultskulla" men nu sam-
manfattas det hela i namnet "Hög-
shultsby." Likaså byn "Lundby" hette
till för 40. år sedan "Ekinrasmåla".
Oles! Man vill hålla troligt att By-
namn, som slutar på by och har gam-
malt datum skulle slutar med på
100-talet, då man började slå sig
ner inför den världiga centrumen,
först

8.)

ACC. N:R. M. 8140 : 8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

d. v. s. flyttade ut från åarna och sjö-
arna något. Byar med forn-
disk klang och som sluta på "Tunge,
Löse eller Löu" finnas infet i socknen.
Tunge finner jag några som tycks här-
stamma från tiden närmast efter Kris-
tendannens införande. T. ex. Krist-
valla, Bövernåla" m. f. men det fin-
nes dock vid närmare granskning
Byarna inom socknen som ha forn-
diskklang t. ex. Fröseke, Hookuck och
Haaströv. — Det tras att att Mg-
tultsocknen till största delen be-
folkats tiden 800.-1100. hundra åren,
men säkert är att det den tiden
var gles befolkad och långt
mellan byarna. Detta stora område
behövdes för att få egen präst
och kyrka. i

Forsell

2.) Några gamla vidare sägner om uppgifna data föreligger i sammanhånde från gamla Pidus Rghult.

Wieselgren uppgiver i sin beskrivning rörande Rghult att när han 1748 skulle bereda plats för Orgelverket i gamla kyrkan, så fann man ett stycke av en altaravla som avbildade den i (Byskoplagermängden 17. cap: 84. vers) omtalade "Dionysios" sittande med en Biskopsmössa på huvudet. Han i högra handen samt i den venstra en Bock med avhugget huvud. Den avla skulle verkligen beskriva "Dionysii Södsätt". och var avlans årstal 1131. Den karaktär är försvunnen; ingen vet var den är.

Folk!

10.)

ACC. N.R. M. 8140 : 10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Mycket troligt är att den bavlau
 tillhört en annan kyrka. Ty den
 äldsta sak, som nu finnes i kyr-
 kan är ett Gångjärn försett med
 runskrift, som uttytt skall vara
 "Senna Glörr ihakades anno 1174."
 och gäller förvisso detta årtal tiden
 för byggandet av Högskults första
 kyrka. Den sålida Storklockan
 (finnes ej nu) angöts av en mindre,
 1708. och är ej i bruket. Den för varasi
 kyrkans Nakertia och bär inskriptionen
 "Gutten 1708. av mästern Peter Green." (Carolus XII.
 Obs! Men på den klockan varav den
 angöts skulle varit årtalet 1378. Nu-
 varande Storklocka är gjuten 1727.
 av firna Olsan Öcamp. Vtad. samt
 väger 1,435. kg. och bär följande in-
 skrifning

11.)

ACC. N:R. M. 8140: //

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skriftan. "År 1928 förvärfvades den-
na klocka av Mälgårds kyrka. Då
var Gustaf Vte konung Biskop var Lud-
vig Lindberg. Pastor tillförordnade
kyrkoherden Per Liljestränd. ^{i bäddst} Kyrka-
wardar Emil Karlsson i Mälgårds-
hult och Oskar Karlsson i Keltkärr.
Och å motsatta sidan läste jag föl-
jande Poem. "Då vigda männen
kallar till gudstjänst i Guds helge-
dam; så fly påpänglighet och
mäda, bekänn det tabbat är och
kam! Träd in, bekänn och bed, och
hör Guds ord om Nåd och sam.
gör allvar att du skickad blir för
Heimnellsk Helgedam!
F.d. Storklockan, som fått tillklackans
plats är gjuten 1808. och väger 75.
Fotb.

12.)

ACC. N.R. M. 8140:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lispund. Eskritianen lyder. Senna klaka
göts för Högskolans kyrka 1805. Då var
Gustaf 4de Adolfs konung. (Biskop)
okänt. Prost var Nils Gollander och
församlingens moder hans maka
Kendela Christina Nordenankas.

Jå lärste jag följande poem. När
Gustaf 4de konung^{var} och Josefkin
fyllde en moder god; så krigets
laga brann som värst, då fick
jag ljud att kalla folk till Gud
och kyrka. På nedersta kanten,
där klackan är vidast läses. För
igen Herrens portar med be-
kande och lovande!" —

År 1898 såldes 1/10 Botillabada by och
1/4 av Högskolans by till "Petter Ölgar-
sen av Fru Yngelborg och hennes
folk!"

13)

ACC. N.R. M. 8140:13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

han, riksmarskalken "Kåkar
Läma, sedan den lagenligt varit
hembjudna åt släkten. — Ensta-
kagården Söbberås såldes på
1400 = talen till riksföreståndaren
Carl Knutsson av Fru Birgitta Thu-
resdotter Bjelke. — Omkring
1348. hette kyrkoherden i Söghult "Bo-
tholmus". Han pratade om ägor med
grannarna, gick själva och ärjade.
Den ena oxen hette "Skager, den
andre "Flager". De ropade prästen
åt oxarna, "Hopp Skager, hej Fla-
ger!" "Eldan ska jag här ärja Bolle"
På 1530. - 40 = talen fanns en präst
i Söghult, "Kyrkoherde Thord". Han
var "Nils Sackes gode vän och var
bejälplig i opproret mot "Gust: Wasa".

Folk 41

14.)

ACC. NR. M. 8140:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

År 1543, hade Sacke slagit läger
i Ålgård, då han jagades av
kungens fältöverste J. Bragge.
som nära gripit honom vill "Sac-
kaskäru", som ligger mellan kyr-
kan och Ålgården. Men Sacke var-
nades av kyrkoherde Thord, och
slapp undan. För sin delaktighet
i Landsföräderi och opprobrium
sin kung, blev kyrkoherde
Thord benädd till Stockholm
och lagd på sträckbänk och
kalskuggen 1543. Det har sagts mig,
att i Växjö domkapitels handling-
ar finnes oppptecknat från år
1688, att prästen i Ålgård Magis-
ter Nikolaus Ljungberg blivit en
av Olav Rudbäcks Hägärdsdrängar

Folkl.

15.)

ACC. N.R. M. 8140 : 15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

förrirat sig hit till våra obbyggder
i sällskap med en "Kona." Slam gjorde
sig bostad i en gammal källare-
regrop och murade spis med kornen
och bodde där en långan tid. Prä-
sten förmanade honom, att anting-
en vigas vid sin "Kona" eller och
skilda henne från sig och inget
leva ett sådant lösliv. Man-
nen hette "Bammerkalle." Han
svarade stilla på minna tillrä-
gelser, men sen kom han inget
längre i att förbättra sitt hed-
niska leverne. Han vark "Orm-
tjusare" fängade dessa djur och
bar dem i "snappskäcken" (fickan)
eller barmen eller om halsen. Han
om finga dem krypa på hans tal-
Förh!

Kärran!?

16.)

ACC. N.R. M. 8140:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

leret=(Tallrik.) Presis som han äns-
kade. Han lovar till fulla hälen.
för en skyggelse, som sades sig
fin sjäulen försvurit. Men
nu så är han med "Päck och pack
härifrån; ja, hädan och aldrig till"

I följande skall närmast upp-
tecknas några geografiska
förhållanden från Ålgö.

Ålgöns socken omfattar meller-
sta delen av vad vi kalla Upp-
vidinge hägslätt, men i verk-
lig mening är det ingen slätt.
Det är ett småkulligt område
med bergklipor, mossor och wa-
rar i omväxlande blandning.

Forts.

17.)
Berggrunden skjuter ofta upp i da-
gen, vadan de lösa jordlagren på
många plattor äro grunda. Ad-
lade kärr och mader ligga ofta
akta på "Skäru", vadan dyjorden
sjunker och om ett 40-50. tal år äro
skenarna oppe i dagen; och ad-
lingen bär varken gräda eller
skog. De bästa åkrarna äro av
hög ålder. Särann vittna de höga
"Renabrinkarna." = (jord som äd-
ret kopat vid återutrenar = (kan-
ter) under århundraden. —
Medelhöjden över havet är cir-
ka 220. meter. Föster är sak-
nen lägre; i Norr och Vester högre.
Många ställen ligga på en höjd av
220.- 230. meter. Håteräns kullig.

18.)

ACC. NR. M. 8140:18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ar ligga lågt i socknen. Vid Håhult
 slätt 154. meter och vid Frösche 114. me-
 ter över havet. Åsterån är socknens
 viktigaste vattendrag. den rinner ned
 sin större gren upp i Lenhanda-
 där kan vid Sällfjärträsk genomsöras
 den rätt stora sjön Åsteren. Sedan
 ån kommit in i Håhult går den i
 många forsar och fall nedåt Öster.
 Vid Håhultströms damm ligger ån 183.
 meter över havet, men vid Racka-
 skruen endas 146. meters höjd. Vid
 utträdet ur socknen vid Ulvafjärn
 112. meter över havet. Åsterån mot-
 tager Riplåden på 2. ställen. Det vik-
 tigare kammer till vid Håhultsby.
 s. s. k. "Radebodaån" kammer från Hå-
 heda, men berör Håhult blott liksom i

Forsell

Norra sockendelen. Den rinner sedan
genom Kråksmåla socken och utfal-
ler i den stora insjön Allgummen;
Sär han förenar sig med Håsterns
vatten. Elå dam vid Ollefors kin-
na är bemälda sjö. — Många
större och mindre sjöar finnas i
Krokshults socken, mellan skogar
och bergknallar. Blandiga av dessa
sjöar har för varit "Tumkade" för myr-
malmsupptagning, t. ex. Uvasjön m. s.
Bland socknens större sjöar kan
jag nämna, i norra sockendelen
"Hökasjön," "Kiasjön," och "Kasjön,"
i mellersta delen "Koungärsjön,"
Kegarsjön," och "Idessjön" i östra delen
"Uvasjön," som heter Krokshults
ägor i min födelsebygd. f. m.

20.)

ACC. N:R. M. 8140:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om Flåghult kan gott sägas att det
är en typisk Smålandsskogen, stora
djupa, barrskogar, som omväxla
med lövskogskult. Ymnig byar-
na märkes ofta beende ängar, där
Lånn, ask, ovel, rämn, ek och björk
växa om varandra, och bläre-
mellan åkrar större och mindre,
offast av oregelbunden form helst
de äldre, som offast på namn efter
åkerus färan. Så talas h.ex. om "Snock-
åkeren, kraken, galten, spjället, lät-
ten, haspen. o. s. v. I Flåghult är det
naturskönt om sammarne. Kan-
ske märker man detta bättre för
de djupa barrskogarna, vilka lik
som bilden sam åt den idylliska
fauna. Obs! Det är inte det vackra,
forts.

sådant det framträder t.ex. i "Måre strandbygde;" det är mera hägländskt natur, (än intet storslagenhet) så har det dock en viss likhet med norra Sverige, vidder med skog och späsåren det stora dominerande.

I Älgshult är numera industrien huvudnäring. men i äldre tid var det åkerbruk och boskapskötsel, man nu intaga dessa näringgrenar intet främsta kunnat. Sedan tiden omkring 1870. har glastillverkningen haft centrum i Älgshults socken. Visserligen finnes det inget glastbruk, som kan närmast jämföras måla sig t.ex. med Orrefors i Hellebergs socken i fråga om konstnärlig och form

22.)

ACC. N:R. M. 8140:22.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

högt stående glastillverkning men
d. s. k. "småglasbruken" stå sig bättre
även i tryckta tider, ty allmogen
har råd att köpa dess alster och
vi ha dagliga behov därav. Våra
första glasbruk avsåga bubeltill-
verkning för bryggerier. Men sedan
mera blev Jönköpingsglastillverkning
en övervägande; stort bland des-
sa glasbruk i socknen var på sin
tid Kransfors i Östra socknen.
Senare industri gick bra en 35-
40 år, men sen började man till-
verka s. k. "maskinglas." Sen fabri-
kationen utträngde handarbetat
fönsterglas, så nu tillverkas endast
hushållsglas på de i gång varande
glasbruken inom lännet. För märva-
Forsk.

23.)

ACC. NR. M. 8140 : 23.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

rande finnes det f. glasbruk, men
jag minnes väl när det var th. inom
Älgshults socken. De glasbruk, som
nu finnas i Älgshults ära: "Msterfors",
"Rydefors", "Idesjö", "Björkä", "Berg-
hem" samt "Kulla" och "Älgshults glas-
bruk. Idesjö har nerlagt drifven
och borde den aldrig återupptagas.
Msterfors äges af Hansult & Örn,
som och innehar Gadsset Hov-
gård i socknen, Rydefors bruk
och gård äges af Gustaf Meier
och söner. En ny industri i sock-
nen är spegelglaskillverkning.
Det finnes inom Älgshult 3. spe-
gelfabriker. 2. i det gamla Kran-
fors och 1. på Håkultslätt. Den
största i Kranfors äges af Nyberg

Folck

24)

ACC. NR. M. 8140:24.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

stads Glassliperi och spegelfabriks-
fabrik, med disponent W. Eling i spet-
sen, som ledare. Fabriken, invid
Misterån heter "Kranaspräm" och
har om och till byggts och utvidgat
utvidgats under disponent Eling
om moderniserats maskiner och
materiel i allt, som tillhör en nuti-
da förstklassig spegelfabriks. -
Den andra spegelfabriken i gam-
la Kranaspräm ligger och vid Mister-
ån och heter "Kullafors". Den äges
av J. E. Fagerqvist och Söner. Även
denna fabrik är rätt på stor skala.
Spegelfabriken i Håhultslätt B.
Håhultslätt Spegelindustri äges
till största delen av arbetarna och
startade senast av dessa 3 (1936.) Se-

Folk.

25.)

ACC. N:R. M. 8140:95

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dan finnes i Heshultslätt sågverk,
Elektrisk kvarn och gjuteriet "Gä-
derfors." Vidare 2. träförädlingsfab-
riker. — Gacknens Äldsta och för-
nämsta industri är Pesterma Träman-
fabrik m.m. invid Pesterån, öf-
Men denna storarbade fabrik krä-
ver sin egen historia, som jag
f.n. inte känner i detalj.

Glasbruken i Heshult sysselsätta
F.n. 425. personer. Pesterma Bruk 200.
personer. Spegelfabrikerna 150. och
träförädlingsfabrikerna 75. Hårpill-
de vanliga cirkelsågarna ett 50-tal.
Kallning i ugnar och milor samt
vedhugning i Stort sysselsätta F.n.
många av socknens arbetare.

C. W. --- 9.

ACC. N:R.

M 8140:26.

Landskap:

Småland.

Upptecknat av:

Earl Wikin,

Härad:

Uppvidinge.

Adress:

Furåkra, 2 Bråksmåla.

Socken:

Ålgö.

Berättat av:

Susanna Erlendsson, m. f.

Uppteckningsår:

1942.

Född år

1800, i Ålgö socken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ålgös gamla "Kostgård" efter
frihandsteckning av meddelaren
sommar 1941.

Skriv endast på denna sida!